

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι»

ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

Heinrich Rickert τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg.—
Karl Joël τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Basel., X. Ἀνδρούτσος τακτ.
καθηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.—Ernst Hoffmann τακτ. καθηγ. τοῦ
Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg.—Erich Frank τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστη-
μίου τῆς Marburg—Guido Calogero τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς
Ρώμης.—Κ. Τριανταφυλλόπουλος τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθη-
νῶν.—Κωνστ. Δογολέτης τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν.—
August Faust ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg.—Χαρ. Τζωρτζό-
πουλος ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν.—Franz Böhm διδάκτωρ
τῆς Φιλοσοφίας.—Παν Κανελλόπουλος διδάκτωρ τῆς Νομικῆς.—Κωνστ.
Τσάτσος.—Ἰω. Θεοδωρακόπουλος διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας.

Διευθυνόμενον
ὑπο

Ι. Ν. ΘΕΙΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
"ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΝ",
ΕΔΟΥΑΡΔΟΥ ΛΩ 8
ΑΘΗΝΑΙ

ΤΟ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΠΙΣΘΗΤΙΚΗΣ

ΥΠΟ
FRANZ BOEHM

Ότι ο κόσμος τῆς ἐμπειρίας, ἐν τῷ ὀπίῳ ζῶμεν καὶ δρῶμεν, εἰς τὴν ἀντίστασιν τοῦ ὁποίου δοκιμάζομεν τόσον τὴν δύναμιν ὅσον καὶ τὴν ἀδυναμίαν ἡμῶν, εἶναι ὁ μόνος «δυνατός» καὶ τῷ ὄντι «ἀληθής» κόσμος. ἀποτελεῖ πλάνην, πρὸς ἣν λίαν εὐκόλως παρασύρει ἡμᾶς ὁ καθ' ἡμέραν βίος μὲ τὰς φροντίδας του. Δι' οὐδεμίαν ἴσως ἐποχὴν ἦτο ἡ διάγνωσις τῆς τοιαύτης πλάνης τόσον δυσχερῆς, ὅσον δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, τοὺς ὁποίους ἡ ἀδυσωπήτως ἐξαπλουμένη τεχνικὴ καὶ μηχανικὴ τῆς ζωῆς ἠνάγκασεν, νὰ ὑποκύψωμεν πρὸ τῆς σκληρᾶς ἀνάγκης τῆς «πραγματικότητος». Ἡ ἄφροντις ἐκείνη πίστις τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἡ ὁποία ἐνόμιζεν, ὅτι ἡδύνατο νὰ ὑποσχεθῇ ἐπίγειον παράδεισον ἐπὶ τῇ βάσει καθυποτάξεως τῆς φύσεως διὰ τῆς λογικῆς, ἀπώλεσεν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ τὴν γοητείαν καὶ ἐλκυστικὴν τῆς δύναμιν· τὸν ἐνθουσιασμὸν δὲ τῶν μεγάλων ἐφευρετῶν ἐπηκολούθησεν ὁ μυριότροπος πόνος ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι σήμερον, σκληρῶς ἀγωνιζόμενοι, ὑπεραμύνονται τῆς ἀπλῆς ὑπάρξεως τῆς ζωῆς των. Εἶναι λοιπὸν ἀκατανόητον, διατι ἡ ἐποχὴ μας ὀμιλεῖ μετὰ δέους ἢ ἴσως καὶ μετὰ δεισιδαίμονος σεβασμοῦ περὶ τῆς πραγματικότητος ἐκείνης, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς ὁποίας αἰσθάνεται ἑαυτὴν ὑποκύπτουσαν, ἐκείνης, ἡ ὁποία δύναται νὰ ἐκπληρῶσιν πάντα πόθον ἢ νὰ ἀρνηθῇ τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτοῦ;

Εἶναι ἀληθές, ὅτι σήμερον ἐκ πρώτης ὄψεως ἔχει τις τὴν ἐντύπωσιν, ὡς εἰάν δὲν ὑπῆρχε χωρὶς πλέον ἐν τῇ ζωῇ ἡμῶν εἰ μὴ διὰ πράγματα ἀποσκοποῦντα τὴν πρακτικὴν ἐπιτυχίαν καὶ τὸ οἰκονομικὸν κέρδος, ἐν ᾧ αἱ πράγματα πνευματικαὶ ὅσοι φαίνονται ἐξωθούμεναι εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς ζωῆς μας. Εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὴν τέχνην, δι' ἧς παρωχημέναι ἐποχαὶ ἐξεδήλωσαν τὴν βαθυτάτην αὐτῶν οὐσίαν καὶ ἀνεῦρον τὸ ἀληθὲς κέντρον τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, αὕτη κατήντησε σήμερον διὰ τοὺς πολλοὺς ἀπλῶς ὡραῖον τι πλαίσιον τοῦ καθ' ἡμέ-

ραν βίου, ἀφελής τις παιγνιώδης ἀπασχόλησις μετὰ τὴν καθημερινὴν ἐργασίαν. Ἡ τέχνη δὲν φαίνεται νὰ ἀνακύπτῃ ἐκ τῆς ζωῆς μας ὡς ἀναγκαία τις ἔκφρασις αὐτῆς· φαίνεται ἀπλῶς προσερχομένη ἔξωθεν πρὸς τὴν ζωὴν μας, ὡς κόσμημα, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ φέρῃ καὶ νὰ ἀποθέτῃ τις κατὰ βούλησιν.

Κατέναντι τῆς μονομερείας καὶ τοῦ περιορισμοῦ τῆς ζωῆς, αἰώνιον καὶ ἀπαράγραπτον καθήκον τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ εἶναι νὰ προκαλῆ τὴν γνῶσιν καὶ ἀναγνώρισιν τοῦ κόσμου ἐν τῇ ὁλότητι αὐτοῦ, νὰ ἀποσοβῇ τὴν ὑπὸ τῆς ὑπεραυξήσεως τοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὰ κατ'ἰδίαν προβλήματα προκαλουμένην ἀπαθλίωσιν τῆς ζωῆς καὶ νὰ προασπίζῃ ἀμερολήπτως τὰ δικαιώματα πασῶν τῶν ἀξιῶν. Ὅ,τι ἐν τῷ βίῳ ἐπιτυγχάνεται μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς στιγμὰς, ἐμφανιζόμενον καὶ τότε μόνον ὡς προσπέλασις ἐνὸς ἐς αἰεὶ ἀπομεμακρυσμένου ιδεώδους, τοῦτο ἀκριβῶς ἀποτελεῖ τὴν ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν τῆς φιλοσοφικῆς θεωρίας, δηλ. τὴν ἄθολον ἰσομονίαν πασῶν τῶν διαστάσεων καὶ τῶν δυνατοτήτων διαμορφώσεως τοῦ συνειδότος ἡμῶν. Καὶ ναὶ ἢ ζωὴ ἐπιχειρεῖ πάντοτε νὰ ἀσκήσῃ βίαν κατὰ τῆς ἰσομονίας ταύτης, ἀπαιτοῦσα παρ' ἐνὸς ἐκάστου ἀνθρώπου, κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἰδίων αὐτοῦ κλίσεων καὶ ἰκανοτήτων, ὅ,τι ἀκριβῶς αὐτὸς καὶ οὐδεὶς ἕτερος δύναται νὰ προσφέρῃ, ἀλλ' ἢ φιλοσοφία κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῆς εἶναι διαλογισμὸς ἐπὶ τῆς ἰδεολογικῆς συγκροτήσεως τοῦ συνειδότος καὶ τῶν αἰώνιων αὐτοῦ κριτηρίων, ἐφ' ὧν πᾶν τὸ πραγματικὸν μετρεῖται καὶ δι' ὧν δύναται τοῦτο νὰ δικαιωθῇ. Τὸ ὅτι ἢ φιλοσοφία θέλει νὰ ἐννοήσῃ μίαν ἐκάστην τάσιν τοῦ συνειδότος ἐν τῷ *ιδιαιτέρῳ* αὐτῆς δικαιώματι, τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἀνάστροφον ὄψιν τῆς ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας ἀξιουμένης ὁλοκληρώσεως· ἢ φιλοσοφία θεμελιοῖ αὐτόχρομα τὴν ἰσομονίαν τοῦ συνειδότος, διακρίνουσα ἐν αὐτῷ οὐχὶ πολλότητα διασπασμένην εἰς πρὸς ἄλληλα ἀδιάφορα στοιχεῖα, ἀλλὰ πολλότητα τοῦ *λόγου* ἐπανάγουσαν εἰς τὴν ἐνότητα αὐτοῦ. Ὑποθέτομεν, ὅτι διὰ τῶν γενικῶν τούτων παρατηρήσεων κατέστη ἤδη ἀντιληπτὸν τὸ θεμελιῶδες πρόβλημα τῆς αἰσθητικῆς ὡς τῆς φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης τῆς τέχνης. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος πρόβλημα οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν ἢ τοῦτο· ἢ φιλοσοφικὴ θεμελίωσις τῆς αὐτοτελείας καὶ ἀνεξαρτησίας τῆς τέχνης ἀπὸ πασῶν τῶν λοιπῶν περιοχῶν τῆς ζωῆς. Μολονότι εὐλόγως χαρακτηρίζομεν τὸ πρόβλημα τοῦτο ὡς «θεμελιῶδες», ἐν τούτοις, ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως ἐξεταζό-

μενον, εἰσῆλθε τοῦτο τελευταῖον εἰς τὸν κύκλον τῶν αἰσθητικῶν ἐρευνῶν καὶ μόνον τὸ γνωσεολογικὸν ἔργον τοῦ Kant κατέστησε κατ' ἀρχὴν δυνατὴν τὴν λύσιν του. Παρὰ *Πλάτωνι* τὰ προβλήματα τῆς αἰσθητικῆς ἐμφανίζονται ἀρρήκτως συνδεδεμένα πρὸς τὰ προβλήματα τῆς ἐμπειρικῆς καὶ τῆς νοητῆς πραγματικότητος. Παρ' *Ἀριστοτέλει* τὸ καλλιτεχνικὸν γίνεσθαι χρησιμεύει πρὸς διαφώτισιν τοῦ μεταφυσικοῦ κοσμικοῦ γίνεσθαι. Ὁ *Πλωτῖνος*, ὅστις ἐξ ὅλων τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος ἀφιέρωσεν εἰς τὰ προβλήματα τῆς αἰσθητικῆς τὴν εὐρυτέραν ἐρευναν, θεωρεῖ ἐπίσης τὸ «καλὸν» ὡς τὸν δρόμον, ὅστις ἄγει πρὸς τὸν ὑπὸ τῆς κοσμοθεωρίας του ἐπιδιωκόμενον μεταφυσικὸν ἠρησκευτικὸν σκοπὸν. Ὁ χριστιανικὸς *Μεσαίων* θὰ ἐθεώρει «αὐτόνομόν» τινὰ τέχνην ὡς παράδοξον ἀξίωσιν, περίπου ὡς βλασφημίαν. Ὁ μεσαιωνικὸς ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο νὰ θεμελιώσῃ τὴν τέχνην εἰ μὴ θεολογικῶς, ὅπως ἔπραξε τοῦτο καὶ διὰ πάσας τὰς λοιπὰς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς. Ἡ γαλλικὴ καὶ γερμανικὴ ἐποχὴ τοῦ *διαφωτισμοῦ* ἐξέλαβε τὴν τέχνην ὡς προβαθμίδα τῆς θεωρητικῆς ἀληθείας καὶ ὡς εἰκονογραφημένον ἐγχειρίδιον ἠθικῆς διὰ τὴν ἠθικὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ ἀνθρώπου· καὶ ἡ τέχνη ὄφειλε νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν γενικὴν διαφωτιστικὴν δρᾶσιν. καὶ μόνον ἐφ' ὅσον ἀνεδεικνύετο ἱκανὴ πρὸς τοῦτο, ἠδύνατο νὰ δικαιωθῇ ἡ ὑπαρξίς της εἰς τὰ ὅμματα τῆς λίαν φιλομαθοῦς ταύτης ἐποχῆς.

Διὰ νὰ προπαρασκευασθῇ τὸ ἔδαφος πρὸς θεμελίωσιν καλλιτεχνικῆς αὐτονομίας ἦτο πρωτίστως ἀναγκαῖον, ὅπως παραμερισθῇ ἡ ὑπεροχὴ, δι' ἧς ἐθεώρει πεπροικισμένην τὴν πραγματικότητα—εἴτε ἐν τῇ ἐμπειρικῇ, εἴτε ἐν τῇ μεταφυσικῇ τῆς λέξεως ἐννοία—ἡ προκαντιανὴ διάνοησις. Πράγματι ἀνάγονται πάντα τὰ ἐν τῇ προκαντιανῇ αἰσθητικῇ ὡς θεμελιώδη θεωρούμενα προβλήματα εἰς τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως τέχνης καὶ πραγματικότητος. Εἴτε ἀξιόσωμεν παρὰ τῆς τέχνης τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν πιστωτέραν ἀπομίμησιν ἢ τὴν ἀνύψωσιν τῆς πραγματικότητος, εἴτε ἀξιόσωμεν παρ' αὐτῆς, ὅπως παρέχῃ πλήρη χαρακτηριστικὴν εἰκόνα πασῶν τῶν πραγματικῶν λεπτομερειῶν ἢ ἰδανικὴν μεταρσίωσιν τῆς ἐμπειρικῆς πραγματικότητος, πᾶσαι αἱ ἀξιώσεις αὗται συμπίπτουν εἰς τοῦτο, ὅτι ἐμφανίζουσι τὴν τέχνην συναγωνιζομένην τὴν πραγματικότητα, καὶ θεωροῦν τὴν πραγματικότητα ὡς ἀπαραίτητον κριτήριον, πρὸ τοῦ ὁποίου ὀφείλει νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ὑπαρξίν της. Ἡ

παλαιὰ παράδοσις περὶ Ζεύξιδος καὶ Παρρασίου ἀναμασσά-
τα., κατὰ τὴν ἰταλικὴν ἰδίαν ἀναγέννησιν, κατὰ κόρον, αὐτὴ αὕτη
δὲ ἢ νεωτέρα κριτικὴ τῆς τέχνης, ἢ ὅποια, ἐξαιρέσει τυχαίων τινῶν
περιφρονητικῶν παρατηρήσεων περὶ τῆς μειοκαντιανῆς αἰσθητικῆς,
οὐδὲν σημεῖον γνωριμίας πρὸς ταύτην προδίδει, λέγει κατὰ βίβλος
καὶ σήμερον ἀκόμη, δι' ἄλλων ὅμως λέξεων, τὰ αὐτὰ, ὅταν νομίζῃ, ὅτι λέ-
γει τι σπουδαῖον. Ἡ θεωρία ἰδίως τῆς καλλιτεχνικῆς φυσιοκρα-
τίας, ἣτις, ἐκπορευθεῖσα κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἐκ Γαλλίας, ἐξηκολώθη
ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ «impressionismus» ὡς πανευρωπαϊκὴ περὶ τέ-
χνης ἀντίληψις, δὲν σημαίνει εἰ μὴ παλινόρθωσιν τῆς προκαντιανῆς
θέσεως τῶν περὶ τέχνης προβλημάτων, ἀναζωογόνησιν προκεταλή-
ψεων φιλοσοφικῶς ἀβασίμων, αἵτινες πρὸ πολλοῦ ἐρέθησαν ἐκ πο-
δῶν, μοναδικὸν καὶ μέγαν ἀναχρονισμὸν κοσμοϊστορικῆς σημασίας.
Τοῦτο δυνάμεθα καὶ ὀφείλομεν πρὸς τὸ συμφέρον ἀκριβῶς καὶ πρὸς
διαφωτισμὸν τοῦ φιλοσοφικοῦ προβλήματος μετὰ πάσης ἐλικρινείας
νὰ τονίσωμεν, χωρὶς ὅμως νὰ παραγνωρίσωμεν καὶ τὰς μεγάλας δη-
μιουργίας τῆς τέχνης τοῦ «impressionismus». Ἡ φιλοσοφικὴ περὶ τέ-
χνης ἐπιστήμη δὲν ἔχει βεβαίως νὰ ἀντιτάξῃ τι κατὰ τῆς βιθυσσογρά-
στου ἐπαφῆς τῆς τέχνης πρὸς τὴν πραγματικότητα τῆς ζωῆς· ὁ πόθος
μάλιστα πρὸς τοιαύτην τινὰ ἐπαφὴν εἶναι δυνατὸν εἰς ἐποχὰς συμβιατι-
κῶς φιλαρέσκου καὶ ἐσωτερικῶς κενῆς καταστάσεως ἀσκήσεως τῆς τέ-
χνης νὰ γιγαντωθῇ μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε δεδικαιολογημένως
νὰ θεωρῇ τις τὸ ἀνωτέρω ζήτημα ὡς τὸ θεμελιῶδες πρόβλημα τῆς
τέχνης. Αἱ ἱστορικαὶ συνθήκαι τῆς εὐρωπαϊκῆς τέχνης ἐξ ὧν ὀρ-
μήθη ὁ «impressionismus» διὰ νὰ ἀνέλθῃ μέχρι τῆς παγκοσμίου
ἰσχύος του, δικαιώνουν, ἀρκούντως τὴν «εμπρεσσιονιστικὴν» ταύ-
την θέσιν τοῦ προβλήματος. Δὲν πρέπει ὅμως ἐξ ἄλλου νὰ λησμο-
νῶμεν, ὅτι ἡ τέχνη τοῦ «impressionismus» ὑπεῖρξε καὶτι ἀσυγκρί-
τως ἀνώτερον ἐκείνου, ὅπερ θὰ ἀπετέλει ἡ πραγματοποίησις τοῦ θε-
ωρητικοῦ αὐτῆς προγράμματος, ἀφ' οὗ ἄλλως τε διέσπασεν ἀνευδοιά-
στως τὴν στενότητα τῆς ἐφ' ἣς ἐβασίσθη αὕτη ἐννοία τῆς πραγμα-
τικότητος, καταστάσα κατ' αὐτὸν καὶ μόνον τὸν τρόπον ἱκανή, ὅπως
καταλήξῃ εἰς ἀληθῶς καλλιτεχνικὰ δημιουργήματα. Ἴσως μετὰ λό-
γου διατυποῦται ὁ ἰσχυρισμὸς, ὅτι οἱ θεωρητικοὶ τῆς τέχνης τοῦ
«impressionismus» εἶναι οἱ ὀλιγώτερον κατανοήσαντες τοῦτον, καὶ
ὅτι πᾶσαι αἱ ἀληθῶς μεγάλαι δημιουργίαι τῆς καλλιτεχνικῆς ταύτης

ἔποχῃς ἦλθον εἰς φῶς οὐχὶ διὰ τοῦ θεωρητικοῦ προγράμματος, ἀλλὰ παρὰ τὸ θεωρητικὸν αὐτῆς πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον ἐσήμαινε κατ' ἀρχὴν παραγνώρισιν τῆς οὐσίας καὶ τῆς ἰδιορρυθμίας τῆς τέχνης.

Ἐλπίζομεν νὰ καταστήσωμεν περισσότερον νοητὴν τὴν θεμελιώδη σημασίαν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν θέτομεν ἡμεῖς τὸ ζήτημα, παρακολουθοῦντες τὴν τελευταίως ἐκλείψασαν μορφήν τῆς εὐρωπαϊκῆς τέχνης, παρὰ ἀναπτύσσοντες τὸ ζήτημα κατὰ τρόπον καθαρῶς ἀφηρημένον καὶ συνεπῶς οὐχὶ ἱστορικόν. Εἰς τοῦτο βοηθοῦμεθα ὑπὸ τῆς λίαν ἐνωρὶς γεννηθείσης ἀντιθέσεως τοῦ «expressionismus» πρὸς τὸν «impressionismus», ἀντιθέσεως, ἣ ὁποία—νομίζομεν—μόλις πρὸ ὀλίγου ἤρχισεν ἀσκοῦσα τὴν καλλιτεχνικὴν αὐτῆς ἀποστολήν, μολονότι ὁ ὅρος «expressionismus» ἀνήκει ἤδη εἰς τὸ παρελθόν. Βοηθοῦμεθα δὲ ὑπ' αὐτῆς, διότι ἡ ἀντίθεσις αὕτη ἐκπορεύεται κατὰ βάθος ἐκ τῆς αὐτῆς τάσεως, ἣν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα ἐπιθυμοῦμεν νὰ δικαιολογήσωμεν φιλοσοφικῶς. Ὁ «expressionismus» εἶναι ἀπηλλαγμένος τῆς προγραμματικῆς σαφηνείας τῶν θεωριῶν τοῦ «impressionismus», κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ τῆς ἀφορήτου στενότητος τῆς κομματικῆς ὀρθοδοξίας· τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτοῦ ἐνώνει ἡ πίστις εἰς τὸ πρωτογενὲς καὶ ἀπεριόριστον δικαίωμα τῆς τέχνης, τὸ ὁποῖον ὀλιγώτερον παντὸς ἄλλου ἢ πραγματικότης καὶ αἱ ἐμπειρικαὶ αὐτῆς ἀξιώσεις θὰ ἠδύναντο νὰ περιορίσουν. Τὸ δικαίωμα τῆς τέχνης ἐκτείνεται μέχρι τῶν ὁρίων τῆς δημιουργικῆς αὐτῆς δυνάμεως· τὴν δημιουργικὴν αὐτῆς λειτουργίαν ὀφείλει μόνον εἰς ἑαυτὴν καὶ τὴν ἐκτιμᾶ κατὰ τὸ ἴδιον ἑαυτῆς μέτρον. Ταύτην περιορίζει ἡ ἴδια αὐτῆς οὐσία καὶ οὐχὶ ξένος τις νόμος· σκοπὸς τῆς εἶναι αὕτη αὕτη καὶ μόνη. Ἐὰν μάλιστα ἡ λέξις «σκοπὸς» σημαίνει κᾶτι κείμενον πέραν τοῦ δρόμου, ὅστις ὀδηγεῖ πρὸς αὐτόν, τότε ἡ τέχνη ἀπολύτως οὐδένα σκοπὸν ἔχει· ἀναπαύεται ἐν ἑαυτῇ ὡς ἰδιαίτερος αὐτάρκης κόσμος ἢ καὶ ἔτι πλέον, εὐρίσκεται πάντοτε εἰς τὸν σκοπὸν τῆς.

Ὁ «expressionismus» ἐπιτρέπει ἐρμηνεῖαν ἀνυποῦσαν αὐτὸν πολὺ ὑπεράνω τῶν τυχαίων περιστατικῶν ἀντιθέσεως προσδιορισμένης ὑπὸ ὄρων ἱστορικῶν. Οὗτος ἀποτελεῖ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς αἰωνίας ἐκείνης ἀντιθέσεως, δι' ἧς τὸ καλλιτεχνικὸν συνειδὸς προασπίζει τὴν ἀπρόσβλητον αὐτονομίαν του κατὰ πάσης προσπαθείας οἰοῦν δῆποτε ἕτερογενοῦς καθορισμοῦ τῆς οὐσίας καὶ τῶν σκοπῶν τῆς τέχνης. Ὁ «expressionismus» διορᾷ τὴν οὐσίαν τῆς τέχνης οὐχὶ εἰς

τὴν ἐξάρτησιν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς, οὐχὶ εἰς ὅ,τι παραδέχεται αὕτη ἔξωθεν, ἀλλ' εἰς ὅ,τι ἀφ' ἑαυτῆς *δημιουργεῖ*. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ τέχνη καὶ ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ αὐτῆς ταύτῃ μένει ὑλικῶς δεσμευμένη· τὰ τεχνικά της μέσα ἀρύεται αὕτη ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ὡς περιεχόμενον δὲ αὐτῆς χρησιμεύει ὁλόκληρος ἡ ζωὴ ἐν τῇ πλήρει νοημάτων πραγματικότητι αὐτῆς· ὁ «*expressionismus*» παραβλέπει ἴσως, ὡς μὴ ὀφείλει, ἀνευδοιάστως τὴν πλευρὰν ταύτην τῆς τέχνης, περιπίπτων εἰς μονομέρειαν, ἣν ὀφείλει νὰ ἀποφύγῃ ὁ φιλοσοφικὸς διαλογισμὸς· πάντως ὅμως ἐφ' ὅσον διαγιγνώσκει ὁ «*expressionismus*» τὸ θεμελιῶδες πρόβλημα τῆς αἰσθητικῆς ὡς πρόβλημα *μορφῆς* καὶ παρέχει εἰς τὴν ὕλην καλλιτεχνικὸν δικαίωμα ὑπάρξεως μόνον διὰ τῆς μορφῆς καὶ ἐν αὐτῇ, προσεγγίζει τὴν φιλοσοφικὴν θέσιν τοῦ προβλήματος πολὺ περισσότερον ἢ ὁ ὡς πρὸς τὴν μορφὴν ἀδιαφορῶν «*impressionismus*», ὅστις μὴ διαβλέπων ἐνταῦθα πρόβλημά τι, ἀδυνατεῖ νὰ ἐννοήσῃ τὸ ὑπ' αὐτοῦ μονομερῶς συλλαμβανόμενον πρόβλημα τῆς ὕλης, διότι ἀκριβῶς τοῦτο κατ' ἀνάγκην, φιλοσοφικῶς θεωρούμενον, μετατρέπεται εἰς πρόβλημα μορφῆς. Διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐπεχειρήσαμεν τὴν ἀναγωγὴν τοῦ ἱστορικῶς δεδομένου ἀνταγωνισμοῦ τῆς ἐποχῆς μας εἰς τὴν ἐννοιολογικὴν αὐτοῦ συγκρότησιν, εἰς τὴν αἰωνίαν οὕτως εἰπεῖν μορφὴν αὐτοῦ, ὑφ' ἣν καθίσταται οὗτος ἀντικείμενον φιλοσοφικῆς ἐρεῖνης.

Διὰ νὸ ἐκμηδενισθοῦν φιλοσοφικῶς τὰ πρωτεῖα τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ἅτινα εἶναι αὐτονόητα διὰ τὸ προεπιστημονικὸν συνειδὸς—συνειδὸς, ὅπερ ἀποδεικνύεται ὡς προεπιστημονικὸν ἀκριβῶς διότι θεωρεῖ ταῦτα αὐτονόητα—, δεόν νὰ ἐρευνήσωμεν τοὺς λόγους, ἐφ' ὧν βασιζει ὁ αἰσθητὸς κόσμος τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ περὶ ἀπολύτου ἰσχύος.

Ἐπιπλέον καὶ νεώτερος δογματισμὸς προὑπέθεσε σιωπηρῶς τὸν αἰσθητὸν κόσμον ὡς ἀμέσως «*δεδομένον*», δηλ. ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ συνειδότητος ἡμῶν, ὡς κόσμον, πρὸς ὃν αἱ λειτουργίαι τῆς διὰ κατηγοριῶν νοήσεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔλθουν εἰς σχέσιν ἄλληλην, πλὴν τῆς σχέσεως τῆς παθητικῆς ἀποδοχῆς. Ἡ διανόησις δεόν κατὰ ταῦτα νὰ ἀρκῆται μόνον εἰς τὸ νὰ ἀποδέχεται τὰ «*δεδομένα*» ἢ—γνωσεολογικῶς διατυποῦντες τὸ πρᾶγμα—εἰς τὸ νὰ ἀπεικονίζῃ τὴν πραγματικότητα. Ὁ προσιδιάζων εἰς πᾶσαν δογματικὴν φιλοσοφίαν φραγμὸς ἐγκείται ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ αὐτῆς, ὅπως νοήσῃ ὡς πρόβλημα οὐχὶ μόνον τὴν γνῶσιν τῆς πραγματικότητος, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν πραγ-

ματικότητα. Ἡ «ἀκρισία» τοῦ δογματισμοῦ συνίσταται εἰς τοῦτο ὅτι θεωρεῖ ἀλογίστως τὴν πραγματικότητα ὡς τὴν τελευταίαν καὶ εἰς οὐδὲν πρωτογενέστερον στοιχεῖον ἀναγομένην προϋπόθεσιν, παραιτούμενος οὕτω πάσης γνωσεολογικῆς ἐξηγήσεως καὶ δικαιώσεως τῆς πραγματικότητος. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἐνεφανίσθη ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας ὡς σοβαρώτατον εἰς συνεπείας καὶ ἐπανιστατικώτατον τὸ γεγονός, ὅτι ὁ K a n t μετέβαλε τὸ τυπολογικὸν πρόβλημα τῆς γνώσεως εἰς ὑπεραισθητῶς λογικὸν πρόβλημα τοῦ ἀντικειμένου τῆς γνώσεως, ἀπομακρύνας τὸ χάσμα, ὅπερ ὑφίστατο μεταξὺ προτύπου καὶ ἀντιτύπου, συμπεριλαβὼν οὕτω τὸ ἀντικείμενον τῆς γνώσεως, δηλ. τὴν πραγματικότητα, εἰς τὴν λογικὴν σφαιρᾶν. Τὸ κατὰ K a n t ἀντικείμενον δὲν ἀκίνηται ἐν ἀπροσβλήτῳ ἀνεξαρτησίᾳ πέραν τῶν θεωρητικῶν λειτουργιῶν, ἀλλ' ὀφείλει τὴν ιδιότητα αὐτοῦ ὡς ἀντικείμενον—ἀποκλειστικῶς εἰς ὠρισμένην «ἐνέργειαν τοῦ λόγου», δι' ἧς ἐφαρμόζει οὗτος τὴν θεωρητικὴν κατηγορίαν ἐπὶ τῆς αἰσθητῆς ὕλης. Ὡς ἀληθῆς λοιπὸν προϋπόθεσις τῆς γνώσεως χρησιμεύει οὐχὶ πραγματικότης τις ἀμέσως δεδομένη, ἀλλ' ὕλη τις αἰσθητή, ἣτις προσφέρεται εἰς τὴν θεωρητικὴν μορφήν, καὶ αὐθόρμητός τις θεωρητικὴ μορφή, ἣτις κατευθύνεται πρὸς τὴν ὕλην ταύτην, ἵνα τῇ βοηθείᾳ αὐτῆς ἀνεγείρῃ τὸν θεωρητικὸν κόσμον, τὴν πραγματικότητα, τὴν φύσιν.

Ἀφ' οὗ ἐπετεύχθη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ τελεολογικὴ κατανόησις τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου διὰ τῆς θεωρητικῆς μορφῆς καὶ ἡ ἀναγωγή τῆς ἰσχύος αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπὶ τούτου ἐνεργοῦσαν μορφήν, κατωρθώθησαν δύο τινά. Πρῶτον μὲν παύει παριστώσα ἡ πραγματικότης ἀκαμπτόν τινα καὶ ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ ὑποκειμένου ὑπαρξιν, ὑπαρξιν ἐπιβιλλομένην ἐπὶ πασῶν τῶν ἄλλων λειτουργιῶν τοῦ συνειδότος, ὡς ἀμέσως δεδομένον καὶ ἀναγνωριστέον μέτρον, αἰρομένης οὕτω ἐν ἄλλαις λέξεσι τῆς ὑπεροχῆς, δι' ἧς ἐθεώρει ὁ δογματισμὸς καὶ πᾶσα γενικῶς προεπιστημονικὴ διανόησις πεπροικισμένην τὴν «πραγματικότητα». Δεύτερον δὲ ἐδημιουργήθη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σφαιρᾶ τις ἐλευθερίας διὰ πάσας τὰς «δυνατάς», μὴ θεωρητικὰς διαμορφώσεις τοῦ συνειδότος, αἵτινες ἐνεφανίσθησαν οὕτω πως ἰδίῳ δικαίῳ ὡς **ἰσότημοι** πρὸς τὸν αἰσθητὸν κόσμον. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ὁ αἰσθητὸς κόσμος δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἄλλως εἰ μὴ διὰ τῆς θεωρητικῆς μορφῆς καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἀπορρεουσῶν διαφορῶν θεωρητικῶν κατηγοριῶν,

δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποτελῇ οὗτος κριτήριο δι' ἄλλους «κόσμους», οἷτινες, ὡς ἀκριβῶς καὶ ὁ αἰσθητὸς, ἐμφανίζονται ἀρνούμενοι τελεολογικῶς τὴν δικαίωσιν αὐτῶν ἐξ ἰδιαιτέρων καὶ ἀνεξαρτητῶν ἀπ' ἀλλήλων σκοπῶν τοῦ λόγου. Τοῦτο σημαίνει ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς ἐνταῦθα πρόβλημα, ὅτι τέχνη καὶ πραγματικότης ἀποτελοῦν δύο μονάδας αἱ δυναμένας νὰ ἐκτιμηθοῦν ἐπὶ τῇ βίσει κριτηρίου κοινοῦ. Ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ ταύτῃ ἀνεξαρτησίᾳ πραγματικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ ἐγκείται ἡ αὐτοτέλεια τῶν δύο τούτων κόσμων.

Οὐδαμοῦ ἐμφανίζεται ἴσως καθαρωτέρα ἢ ἀνεπίρροια τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς ὑπὸ τοῦ K a n t προκληθείσης ἀνατροπῆς ὡς δημιουργίας ἀποκλειστικῶς γνωσεολογικῆς σημασίας — ἐφ' ὅσον νοεῖται ἡ γνωσεολογία ὡς ὁ φιλοσοφικὸς ἐκεῖνος κλάδος, ὅστις ὑπὲρ πάντα ἄλλον κέκτηται χαρακτῆρα εἰδικῆς ἐπιστήμης—ἢ εἰς τὰς σφαιρὰς, αἷς ἔσχεν αὕτη διὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς αἰσθητικῆς, τῆς ἀποβλεπούσης εἰς τὸ νὰ νοήσῃ τὴν τέχνην ὡς αὐτόνομον σφαιρὰν ἀνθρωπίνης καλλιτεργείας. Ἐν τῇ χαρακτηριζούσῃ τὴν διανόησιν τῆς σήμερον ἀποστροφῇ πρὸς τὴν «γυμνὴν» λογικὴν λησμονεῖται εὐκόλως, ὅτι αἱ γενικαὶ περὶ κόσμου ἀντιλήψεις τόσον τῆς ἀρχαιότητος ὅσον καὶ τῆς νεωτέρας ἐποχῆς ἀνέκυψαν πάντοτε ὡς συνέπειαι νέων λογικῶν προσανατολισμῶν. Ἄνευ τῆς διαλεκτικῆς τοῦ Πλάτωνος δὲν θὰ ἦδύνατο νὰ γεννηθῇ ὁ τύπος ἐκεῖνος τῆς μεταφυσικῆς, ὅστις ἐκυριάρχει τοῦ δυτικοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος—οὐχὶ βεβαίως ἄνευ ἀντιρρήσεων, πάντως ὅμως κατ' οὐσίαν νικηφόρος—μέχρις αὐτοῦ τούτου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἄνευ τῆς «κριτικῆς τοῦ καθαροῦ λόγου» τοῦ K a n t δὲν θὰ ἦτο δυνατόν καὶ νὰ ὑπάρχῃ ὁ γερμανικὸς ἰδεαλισμὸς, ὅστις προεκάλεσε καὶ πέραν τῆς σφαιρᾶς τῆς φιλοσοφίας γενικὴν ἀναγέννησιν ἐφ' ὅλων τῶν πεδίων πνευματικῆς δημιουργίας. Ἄνευ τῆς διαλεκτικῆς τοῦ H e g e l δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐννοηθῇ ἡ οἰκονομικὴ περὶ κόσμου θεωρία καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ θεμελίωσις τοῦ σοσιαλισμοῦ, ὅσονδήποτε μακρὰν τῆς σκέψεως τοῦ H e g e l καὶ ἐὰν ἔκειντο αἱ συνέπειαι αὗται. Ἐννοεῖται, ὅτι ὁ K a n t οὐδέποτε παρέλειπε τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως τονίσῃ ὅτι αἱ κριτικαὶ αὐτοῦ ἔρευται ἔχουν προπαρασκευαστικὸν χαρακτῆρα. Τὸ ὅτι ὅμως ὁ «πρόπαρασκευαστικὸς» οὗτος χαρακτῆρ ἦτο προωρισμένος νὰ ἀποδώσῃ πολλοὺς καρπούς, τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν μεγαλοφυᾶ φύσιν τοῦ ἔργου του, ἢ δὲ νεωτέρου αἰσθητικῆς ὀφείλει εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ K a n t κατὰ κριτικὸν τρόπον γενομέ-

νην θέσιν τῶν προβλημάτων οὐχὶ μόνον τὴν μέθοδον, ἀλλὰ καὶ τὸ θεμελιῶδες αὐτῆς πρόβλημα.

Ἄφ' οὗ ὁ Kant ἀπῆλλαξε τὸν λόγον ἐν γένει ἀπὸ τῆς ὑληρετικῆς θέσεως, ἣν κατεῖχεν οὗτος ἀπέναντι τῶν «δεδομένων» τῆς πραγματικότητος, καὶ ἀιεγνώρισε τὴν ἐνεργὸν δημιουργικὴν λειτουργίαν αὐτοῦ, κατώρθωσε νὰ διαγνώσῃ τὴν κατὰ λόγον ἐνέργειαν τῶν εἰδικῶν μορφῶν τοῦ συνειδότος εἰς ὅλας τὰς σφαιρας τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ὑπ' αὐτοῦ παραληφθεῖσα καὶ μηδέποτε πλήρως ἀποσβεσθεῖσα κληρονομία τῆς λογοκρατικῶς προσανατολισμένης νεότητός του ἠμπόδισε βεβαίως τοῦτον πολλάκις ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξαγάγῃ τὰ συμπεράσματα ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον, τοῦθ' ὅπερ ἐν τῇ «κριτικῇ τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως τῆς κρίσεως» ὁδηγεῖ πολλάκις εἰς ἀσυμβίβαστον ἀντίφασιν μεταξὺ τῆς παραδεδομένης διδασκαλίας καὶ τῆς νέας γνώσεως. Τὴν κατάλυσιν τῶν τοιούτων ἀντιφάσεων ἀφῆκε διὰ τὰς μελλούσας γενεάς, αἱ ὁποῖαι ἐπιτρέπετο πλέον νὰ θεωρήσουν ὡς ἀνήκουσαν εἰς τὸ παρελθὸν τὴν λογοκρατικὴν στενότητα τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐποχῆς.

Ἡ θεωρία τῆς τέχνης ὡς αὐτονόμου, ἀνεξαρτήτου καὶ ἀφ' ἑαυτῆς μόνον δεσμευομένης δημιουργίας εὔρε παρὰ Kant καὶ τῇ νεωτέρᾳ αἰσθητικῇ τὴν καθυρωτέραν ἐκδήλωσιν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ περὶ τῆς μεγαλοφυΐας, ὡς τοῦ καλλιτεχνικοῦ δημιουργοῦ καὶ νομοθέτου. Ἡ φράσις, ὅτι «αἱ καλαὶ τέχναι εἶναι τέχναι τῆς μεγαλοφυΐας», νεκτῆται νόημα ἀνάλογον πρὸς τὴν φράσιν, ὅτι «ὁ νοῦς δίδει τὸν κάμον εἰς τὴν φύσιν». Ὅπως δικαιώνεται ἡ πραγματικότης διὰ τῆς κατηγορίας, οὕτω πως δικαιώνεται φιλοσοφικῶς καὶ ἡ τέχνη διὰ τῆς μεγαλοφυΐας. Μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῶν γνωσεολογικῶν ἐπιτευγμάτων, ἅτινα ἐγνωρίσαμεν ἤδη, ἦτο δυνατόν νὰ σημάνῃ ἡ ἔννοια τῆς μεγαλοφυΐας κάτι περισσότερο περιληπτικοῦ τινος ὀνόματος πρὸς χαρακτηρισμὸν μυστηριωδῶν δυνάμεων καὶ ἀνεξηγήτων ἰδιοτήτων ἀτόμου, δυναμένου διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου πολὺ συχνὰ καὶ εὐκόλως νὰ δικαιολογῇ τὴν εἰς μηδένα νόμον ὑποκειμένην αὐθαιρεσίαν του καὶ τὸ κενὸν ἰδεῶν βάθος του. Χαρακτηρίσας κάποτε ὁ Jakob Burckhardt τὴν μεγαλοφυΐαν ὡς «τὴν σύμπτωσιν γενικοῦ καὶ εἰδικοῦ», διετύπωσεν ὅ,τι ἐνόει καὶ ὁ Kant διὰ τῆς λέξεως «μεγαλοφυΐα». Οὔτε ἡ αὐθαιρεσία ἐπιτρέπεται νὰ ἀναχθῇ εἰς νόμον οὔτε ἡ ἰδιοτροπία τῆς στιγμῆς νὰ καταστῇ μοιραία ἀνάγκη· ἀλλ' ἡ ἀτομικότης τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῆς εἶναι

ταῦτοχρόνως τί τὸ γενικόν, τούτέστι κάτι, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀξιῶσθαι γενικὴν ἰσχὺν πρὸ τοῦ καλλιτεχνικοῦ συνειδότητος.

Χαρακτηρίζοντες τὴν αὐτονομίαν τῆς αἰσθητικῆς σφαιρᾶς ὡς τὸ θεμελιῶδες πρόβλημα τῆς αἰσθητικῆς, λέγομεν ταῦτοχρόνως, ὅτι ἡ αἰσθητικὴ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ περιοριθῆ εἰς τοῦτο καὶ μόνον. Ἡ συγκρότησις τοῦ καλλιτεχνικοῦ κόσμου παρέχει πρὸς λύσιν εἰς τὴν αἰσθητικὴν ἔρευναν πληθὺν προβλημάτων· ἐν τέλει δὲ ἡ αἰσθητικὴ ἔρευνα δὲν δύναται νὰ ἀντιπαρέλθῃ τὰ ζητήματα ἐκεῖνα, ἐκ τῆς λύσεως τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ θέσις τῆς τέχνης ἐν τῷ συνόλῳ τῆς πλήρους νοήματος ζωῆς. Ὄταν δὲ προχωρήσῃ ἡ ἔρευνα εἰς ἀνωτέρας σφαιρᾶς θὰ συναντήσῃ πάλιν ὅλα ἐκεῖνα τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα εὐλόγως ἀφῆκε κατὰ μέρος ὅταν ἤρχισε τὴν ἐργασίαν της, δηλ. τὰ προβλήματα τῆς σχέσεως τῆς τέχνης πρὸς τὴν πραγματικότητα, τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν θρησκείαν. Ἡ κερποφόρος ὅμως λύσις τῶν κοσμοθεωρητικῶν τούτων ζητημάτων καθίσταται δυνατὴ μόνον ὅταν κατὰ πρῶτον λόγον διαγνωσθῆ ἡ τέχνη κατὰ τε τὰ ἰδιαίτερα αὐτῆς δικαιώματα καὶ τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῆς ἀξίαν. Ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων εἶναι δυνατὴ συνεννόησις μὲ ἐπιστημονικὴν ἀκριβολογίαν μεταξὺ πάντων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀναγνωρίζουν ἐν γένει τὴν τέχνην ὡς θετικὴν ἀξίαν, πράγμα, διὰ τὸ ὁποῖον, ἐννοεῖται, ἡ αἰσθητικὴ οὐδένα δύναται νὰ ἐξαναγκάσῃ. Τίνα σημασίαν ἔχει ἡ τέχνη διὰ τὸ σύνολον τῆς ζωῆς εἶναι ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἐξ ἀποφάσεως πηγαζούσης ἀμέσως ἐκ τῆς ἐσωτερικότητος ἐκάστου. Ἡ αἰσθητικὴ ὡς ἐπιστήμη δύναται βεβαίως νὰ διευκολύνῃ καὶ ἐπηρεάσῃ τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἀλλὰ δὲν δύναται καὶ νὰ τὴν προκαλέσῃ.